

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU KOGUDE KUJUNDAMISE JA SÄILITAMISE TEGEVUSKAVA AASTANI 2013

1. SISSEJUHATUS

Eesti Rahvusraamatukogu (RR) strateegiline eesmärk on tagada Eesti kultuuripärandi säilimine ja kättesaadavaks tegemine tulevastele põlvetele.

Selleks tuleb:

- komplekteerida Eesti teavikute võimalikult täielik kogu;
- investeerida teavikute hoiutingimuste parendamisse;
- luua keskkond hävimisohus olevate teavikute konserveerimiseks ning tagatis- ja kasutuskooptate loomiseks;
- arendada e-raamatukogu traditsioonilise raamatukoguga võrdsele tasemele.

Käesoleval ajal ilmneva majandusliku surutise tõttu on raamatukogu rahastamise tase langenud, mistõttu täiendavaid investeeringuid nõudvad tegevused on kavandatud järgmiste prioriteetide alusel:

- hävimisohus ja RRis puuduvate rahvusteavikute väljaselgitamine, nende järelkomplekteerimine ja tagatiskooptate valmistamine;
- digitaalarhiivi DIGAR arendamine.

2004. aastal kinnitas RRI nõukogu rahvusteaviku säilitamise tegevuskava 2007. aastani, mis sätestas kolmeks aastaks valdkondlikud tegevused, ressursid ja tehnoloogiad. Kavas kirjeldatud eesmärgid on 2008. aastaks valdavalt saavutatud. Eesti kultuuripärandi säilitamiseks on investeeritud teavikute hoiutingimuste parendamisse, selgitatud välja enim kahjustatud rahvusteavikud ning loodud keskkond hävimisohus teavikute konserveerimiseks ning tagatis- ja kasutuskooptate tegemiseks. 2007. aastal auditeeris Riigikontroll arhiivkogu hoidlate seisukorda ning tunnistas need pikaajalise säilitamise nõuetele vastavateks.

RRI kogude säilitamise tegevuskava aastani 2013 keskendub eelkõige rahvusteavikute säilitusekssemplaridele ning määratleb kogude kujundamise ja säilitamise arendusmeetmed ja -tegevused, mis on aluseks raamatukogu juhtimise ja rahastamise iga-aastasele kavandamisele. Tegevuskava lisas on ajaliselt ja rahaliselt täpsustatud vajalike muudatuste sisu.

Kogude kujundamise ja hoidmise olukorda ning tegevuste efektiivsust kogude säilivuse pikendamiseks on käsitletud neljas tegevusvaldkonnas:

- kogude kujundamine;
- ennetav säilitamine;
- kogude reprodutseerimine;
- digitaalne säilitamine.

2. KOGUDE KUJUNDAMINE

Olukorra kirjeldus

Tulenevalt kultuuripärandi säilimise ja kättesaadavaks tegemise eesmärgist on RRI prioriteediks jätkuvalt Eesti teavikute võimalikult täieliku kogu komplekteerimine, mistõttu on järjekindlalt hangitud sundeksemlare ning ostetud rahvusteavikuid. Viimaste osakaal komplekteerimiseelarves on neljal viimasel aastal olnud keskmiselt 30%, teadusvaldkondade välisteavikute osakaal 70%.

Pidevalt tegeldakse rahvusteavikute järelkomplekteerimisega, milleks on viimastel aastatel komplekteerimiseelarvest eraldatud ligikaudu 4,5%. Välja on selgitatud RRis puuduvad jadaväljaannete üksiknumbrid ning kuni 1944. a. ilmunud eestikeelsed raamatud. Aastatel 2005-2008 on aastas ostude ja annetuste teel järelkomplekteeritud keskmiselt 970 säilituseksemplari raamatuid, sundeksemlare on aastas hangitud ca 4300 nimetust. Oluline on jätkata rahvusteavikute järelkomplekteerimist samas mahus, kuna aasta-aastalt väheneb raamatuturule toodavate vanemate väljaannete hulk, kuid on tõusnud väärtuslike väljaannete hind.

Füüsilisel kandjal teavikute kõrval kasvab e-kogude osakaal. Alates 01. 06. 2006 hangitakse sundeksemlarina Eesti võrguväljaandeid. Valikuliselt hangitakse ning arhiveeritakse Eesti teavikute trükieelseid faile, et tagada rahvusteavikute parem säilivus ning vähendada tagatiskoopiate valmistamist mikrofilmil. RRI kogudes olevaist trükistest valmistatakse digitaalseid tagatis- ja kasutuskooptid nii säilitamise kui ka digitaalkollektsioonide loomise eesmärgil. E-kogude säilitamine ning kättesaadavaks tegemine toimub digitaalarhiivi DIGAR ja e-kataloogi ESTER kaudu.

Jätkuvalt ostetakse kodu- ja välismaiste sidusandmebaaside kasutuslitsentse. Teavikute ja litsentside ostmise suhe on viimastel aastatel olnud 80:20 füüsilisel kandjal teavikute kasuks. Sidusandmebaasid tehakse kättesaadavaks e-kataloogi ESTER ja loodava otsinguportaali kaudu.

Probleemid

- Majanduslangusega kaasnev teavikute komplekteerimissumma vähenemine;
- trükieelsete failide kogumine ja säilitamine ei ole sundeksemlari seadusega sätestatud;
- puudub tarkvaralahendus võrguväljaannete vormingute arhiveerimiseks.

Tegevus

- Täiendada RRis puuduvate väljaannete nimekirju;
- jätkata vanaraamatu hankimist samas proportsioonis, et tagada rahvusteavikute kollektsiooni täiuslikkus;
- lähtuvalt lugejauuringutest säilitada või korrigeerida kogude kujundamist ainevaldkonniti;
- jätkata perioodiliste väljaannete trükieelsete failide hankimist ja arhiveerimist, mis võimaldaks lõpetada jooksva perioodika tagatiskoopiate valmistamise mikrofilmil ning RRI vahetuspartnereile ajalehtede saatmise;
- sundeksemlari seaduse muutmise algatamine trükieelsete failide komplekteerimise nõudega.

3. ENNETAV SÄILITAMINE

3.1. Hoidlate olukord ja kliima

Olukorra kirjeldus

Sõltuvalt kasutamiseesmärkidest jaotatakse hoidlad üldhoidlateks ja pikaajalise säilitamise hoidlateks.

Hoidlate kliima loomiseks ja hoidmiseks on kaks üksteisest sõltumatut kliimasüsteemi:

- hoonega koos, enne 1993. aastat ehitatud ventilatsiooni- ja kliimasüsteem 1., 2., 4., 5., 6. ja 8. korruse üldhoidlatele ja lugemissaalidele, mis ei vasta teavikute tänapäevastele säilitustingimustele ja töökeskkonna nõuetele;
- 2004. aastal ehitatud autonoomne kliimasüsteem, mis kindlustab 3. korruse pikaajalise säilitamise hoidlate kliimatingimused vastavalt EVS-ISO 11799 nõuetele. Pikaajalise säilitamise hoidlate seas on ka kaks jahedama kliimaga erihoidlat tagatiskoopiate ja ohustatud teavikute säilitamiseks.

Lisaks on lugemissaalide juures avatud hoidlad, millele ei seata stabiilse kliimaatilise keskkonna (õhutemperatuur ja suhteline õhuniiskus) nõudeid.

Õhutemperatuuri, suhtelise õhuniiskuse ja bioloogilise õhusaaste mõõtmise kord hoidlates on reguleeritud *Hoidlate kasutamise eeskirjaga*. Üldhoidlate kliima viimiseks vastavusse eeskirja nõuetega on projekt kõigi vana süsteemiga hoidlate kliimasüsteemi renoveerimiseks.

2007. aastal teostatud hoidlate õhusaaste mõõtmised tuvastasid renoveeritud hoidlates bioloogilise saaste puudumise, õhu keemiline saaste vastas EVS-ISO 11799 normidele. Hoidlate (v.a. hoidla 1008) valgustus on renoveeritud vastavalt kehtivatele normidele. Väljapääsuteed on märgistatud arhiivkogu ning erihoidlates.

RRi hoidlate kustutamiseks on ehitatud automaatne gaasikustutusjaam, mis sisaldab 280 ballooni CO₂ ja võimaldab kustutada kahte hoidlat kolmekümne neljast.

Probleemid

- Raamatukoguga samaaegselt ehitatud ventilatsioonisüsteem on ebaefektiivne - suur energia-, hooldus- ja remondikulu, kolmekordne külmavõimsuse puudujääk, puudub võimalus õhu kuivatamiseks;
- hoidlatesse antava õhu parameetreid ei ole võimalik reguleerida korruste kaupa, suvel on hoidlates kõrge temperatuur ja niiskus;
- gaasikustutussüsteem on ebaefektiivne ja vähese töökindlusega;
- puudub isoleeritud ruum putuka- ja/või hallituskahjustustega teavikute erakorraliseks hoidmiseks ja puhastamiseks;
- arhivaalid ja suur hulk põhikogu erivormingus teavikuid asuvad tänapäevastele säilitustingimustele mittevastavates hoidlates;
- pikaajalise säilitamise hoidla 3015 ning pikka aega laoruumina kasutusel olnud üldhoidla 1007 vajavad renoveerimist.

Tegevus

- Renoveerida hoidlate ja lugemissaalide ventilatsiooni- ja kliimasüsteem vastavalt olemasolevale projektile;
- vahetada välja tulekustutussüsteemi gaas, balloonid ja automaatika;

- planeerida ja ehitada teavikute isoleerimiseks ohutustehnilistele nõuetele vastav täiendava autonoomse ventilatsioonisüsteemiga isolaator;
- suurendada pikaajalise säilitamise ja erihoidlate autonoomse kliimasüsteemi töökindlust;
- jätkata valgustite vahetamist ja väljapääsuteede avariivalgustuse ülesseadmist ning hoidlate regulaarset puhastamist ja hooldamist;
- renoveerida hoidlad 3015 ja 1007.

3.2. Hoidlate sisustus

Olukorra kirjeldus

Enamik hoidlaid on sisustatud nõuetekohase inventariga. 2008. aastaks on valdav osa rahvusteaviku säilituseksemplaridest koondatud pikaajalise säilitamise hoidlatesse ning paigutatud nõuetekohastele ja teavikulaadidele sobivatele riulitele või kappidesse. Standardsuuruses ümbriseid ostetakse nende valmistamiseks spetsialiseerunud firmadelt. Erimõõdulisi ümbriseid kogudele ning ümbriseid konserveeritud teavikutele ja harulduste kogu teavikutele valmistatakse RRis.

Enamik arhiivkogu teavikutest on karbistatud. Kõik erihoidlatesse paigutatud teavikud on nõuetekohastes ümbristes. Ligi pool harulduste kogu teavikutest on karbistatud. Korrastatud arhiivides on arhivaalid nõuetekohastes ümbristes. Põhikogu kui kasutuskoogu jaoks on kasutusele võetud püstsahklid, eriti suureformaadilistele ja pehmeaanelistele trükistele, mis vähendab metallist raamatutugede vajadust.

Probleemid

- Haruldaste raamatute hoidlas on suureformaadiliste teavikute paigutamiseks ebasobivad ja ebakvaliteetsed (roostes, üle värvitud jmt.) statsionaarsed riulid;
- arhiivihoidlas säilitatakse isikuarhiive ja avalikke arhiive arhivaalide hoidmiseks mittesobivatel riulitel, puuduvad võimalused hoida lahus korrastatud ja korrastamata arhiive;
- reserv- ja varukogu paikneb renoveeritud kliimasüsteemiga hoidlateplokis, mis on mõeldud kasvuruumiks arhiivkogu teavikutele;
- puudub inventar põhikogu auviste, kombineeritud teavikute, mikrovormide ja e-teavikute ning endise ENSV Raamatupalati trükigraafika kogu nõuetekohaseks paigutamiseks;
- kogude inventariraamatute ning isikuarhiivide arvestusdokumentide (fonditoimikud, registrid jne.) hoidmiseks vajalik inventar (puidust kapid ja riulid) ei vasta nõuetele.

Tegevus

- Hankida ja paigutada hoidlatesse nõuetekohased ja teavikute mõõtudele vastavad kapid ja riulid;
- rahastamise mahu vähenemise korral koostada eri tüüpi säilitusümbriste hankimise prioriteetsuse tabel.

3.3. Teavikute puhastamine

Olukorra kirjeldus

Teavikute puhastamine toimub nii hoidlates kui ka spetsialiseeritud puhastamis- ja desinfitseerimisruumis. Teavikuid puhastatakse vastavalt kogude prioriteetsusele ja puhastamisvajadusele.

Aastatel 2004-2008 puhastas kaks töötajat teavikuid ja laudisid hoidlates keskmise jõudlusega 6000 laudit koos teavikutega aastas. Kolm töötajat puhastas leht-lehelt paberteavikuid, heliplaate, kompaktplaate, auviseid, makette jõudlusega kuni 10 000 teavikut aastas. Vajadusel tehti ka teavikute pisiparandusi. Kokku on puhastatud viisteist hoidlat, s.o. 24 565 laudimeetrit koos teavikutega. Puhastuse maht aastate lõikes on erinev ja sõltub riulite täitumusest hoidlates.

Probleemid

- Teavikuid puhastavate töötajate arv on väike. Puhastatud on alla 50% teavikutest, mistõttu korduvpuhastamise periood on väga pikk (prognoositavalt üle 10 aasta). Saastunud teavikute hulk hoidlates on suur, nende vananemisprotsess kiireneb.

Tegevus

- Väheneva rahastamise tingimustes eelistada rahvusteavikute puhastamist ja korrastamist;
- parandada töökorraldust, töövahendeid ja töötingimusi, millega kindlustada jätkuvalt stabiilne teavikute puhastamine vastavalt olemasolevale tööjõule.

3.4. Põhikogu trükiste eluea pikendamine

Olukorra kirjeldus

Kasutuskogudes olevate teavikute eluiga sõltub lisaks hoiutingimustele teaviku valmistamise kvaliteedist, eksemplaride arvust ja kasutamise intensiivsusest. Teaviku eluiga pikendatakse köitmisosakonnas ümberköitmise ja pehmeaaneliste trükiste kiletamise abil. 2007. aastast kuuluvad kiletamisele kõik põhikogu pehmeaanelised raamatud ning kaardi- ja noodiväljaanded.

Väikese eksemplaarsusega ja enim kasutatavate trükiste eluea pikendamiseks on oluline suurendada reprodutseerimise võimalusi. Trükiste reprograafilise kopeerimise maht lugejate tellimisel on stabiliseerunud. Prioriteetseks suunaks on kujunemas digitaalsete kasutuskoopiade loomine. RRI teavikute kopeerimistegevuse arendamist lähitulevikus kirjeldatakse käesoleva dokumendi 4. peatükis.

Probleemid

- Kasutuskogude ümberköitmisel ja kiletamisel kasutatav materjal kallineb pidevalt;
- teavikute köitmiseks vajatavaid tehnilisi seadmeid Eestis ei valmistata, spetsiaalseadmed on rahvusvahelisel turul väga kõrgete hindadega;
- köitmisosakonna tegevus ja seadmete paiknemise logistika ei vasta vajadustele.

Tegevus

- Eelarve planeerimisel pidada oluliseks trükiste kiletamiseks ja ümberköitmiseks vajatava rahastamistaseme säilitamist;
- jälgida pidevalt seadmepargi tehnilist seisukorda ning õigeaegse remondi ja hoolduse abil pikendada seadmete kasutusiga;
- korraldada ümber köitmisosakonna tegevus, liites köitmisosakonna säilitus- ja ennistusosakonnaga.

3.5. Teavikute ohutuse tagamine

Olukorra kirjeldus

2004. aastal valmis *Kriisireguleerimise plaan*, mille peatükk 7.5. on juhend *Teavikute ohutuse tagamine (TOT)*. 2007. aastal osteti kriisireguleerimise varu, mis on paigutatud garderoobi kahte rataskonteinerisse. Juhendisse lisati kriisireguleerimise varu nimekiri, milles on loetletud vajalikud töö- ja kaitsevahendid töötamiseks kriisiolukorras. 2008. a. täpsustati juhendis kriisireguleerimise meetmeid ja logistikat.

Probleemid

- Teavikute ohutuse tagamise plaani pole töötajatele piisavalt tutvustatud.

Tegevus

- Korraldada kriisirühmale kriisiolukorra tagajärgede likvideerimise meetmete alane õppus;
- sõlmida koostöölepingud kriisi likvideerimisel abistavate partneritega.

3.6. Teavikute konserveerimine

Olukorra kirjeldus

RRis on loodud tehnoloogiline keskkond paberi, s-h. suureformaadiliste teavikute ennistamiseks/konserveerimiseks (desinfitseerimine, neutraliseerimine, paberi valamine jne.), köidete ennistamiseks/konserveerimiseks ja paberfotode konserveerimiseks. Osa tehnilistest ruumidest on renoveeritud.

Konserveerimistegevuse haldamiseks, kvaliteedi kontrolliks ning teavikute seisundi ja säilivusrisiki määramiseks kasutatakse infosüsteemi SÄILIK.

Suur osa ennistamist vajavatest rahvusteavikutest on seisundi üldhinnangu järgi halvas olukorras. 2008. aastal konserveeritud teavikutest oli 93% tugevasti kahjustatud, 3% rabama paberiga. Aastatel 2002-2008 on dokumenteerimissüsteemis SÄILIK registreeritud 123 rabama paberiga hävimisohus teavikut.

Probleemid

- Tugevasti kahjustatud teavikute ning rabadaks muutuva paberi konserveerimise tehnoloogia ja paberi testimismeetodite pidev muutumine;
- infosüsteemi SÄILIK senine arhiveerimise korraldus ei võimalda ennistustööde dokumenteerimiseks tehtud fotode säilitamist ega taga neile piisavat juurdepääsu;
- konservaatorite tööruumid ei ole täielikult nüüdisajastatud.

Tegevus

- Renoveerida konservaatorite tööruumid 93,3 m² D-korpuse 5. korrusel;
- arendada infosüsteemi SÄILIK arhiveerimiskeskonda ja kasutajaliidest teavikute seisundi ja säilivusriskide paremaks analüüsimiseks;
- täiendada paberi omaduste testimismeetodeid ja konserveerimistehnoloogiat.

4. KOGUDE REPRODUTSEERIMINE

4.1. Olukorra kirjeldus

4.1.1. Teavikute reprodutseerimine säilitamise eesmärgil

Paberteavikute reprodutseerimiseks säilitamise eesmärgil kasutatakse RRis järgmisi viise:

- fotograafiline reprodutseerimine (alates 1993. a.), mis seisneb mikrofilmimises vastavalt ISO 4087 nõuetele;
- digitaalne reprodutseerimine tagatiskoopiate valmistamiseks (alates 2007. a.), mis seisneb analoogkujul esineva informatsiooni esitamises digitaalsel kujul ja selle arhiveerimises.

Plaanipärane reprodutseerimine kogude terviklikkuse, säilimise ja juurdepääsu loomise eesmärgil toimub säilitusnõukogus heaks kiidetud ja peavarahoidja kinnitatud nimekirjade alusel.

Esmajärjekorras kuuluvad reprodutseerimisele

- hävimisohus olevad teavikud,
- kustuvate tekstidega teavikud,
- ainuexemplarid.

RRi kogudesse kuuluvate teavikute reprodutseerimise tingimused ja korra määrab ära *Eesti Rahvusraamatukogu kogudesse kuuluvate teoste reprodutseerimise juhend*.

Mikrofilmidel olevate tagatiskoopiate kogu suurus on ligikaudu 2,6 miljonit kaadrit, mida säilitatakse vastavalt EVS-ISO 11799 nõuetele. RRis mikrofilmitud tagatiskoopiate registreerimine, andmete alaline säilitamine ja kättesaadavaks tegemine toimub RRis välja töötatud Eesti mikrofilmide registris EMIFIR.

Digitaalsed tagatiskoopiad paigutatakse digitaalsesse arhiivi DIGAR. Arhiveeritud teavikud varustatakse metaandmetega ja seotakse e-kataloogiga ESTER ester.nlib.ee.

Auviste säilivuse kontroll ja ümbersalvestamine toimub RRis alates 1998. aastast. 2008. a. alguses kaardistati RRI arhiivkogusse ja isikuarhiividesse kuuluvad magnet- ja elektroonilistel kandjatel olevad rahvusteavikud. Selgusid esmajärjekorras reprodutseerimist vajavad teavikulaadid ja reaalne maht. Aasta teisel poolel alustati helikassetide plaanipärast digiteerimist.

4.1.2. Kolleksioonipõhine digiteerimine

Digitaalkolleksioonide loomine toimub RRis alates 2003. aastast, mil projektipõhise tegevusena alustati 1940. aastani ilmunud eestikeelsete ajalehtede digiteerimist.

Digiteeritud ajalehed kirjeldatakse indekseerimiskeskonnas *Mikroindeks*. Alates 2004. a. aprillist on ajalehtede digitaalsed pildifailid kasutajatele kättesaadavad andmebaasi DEA dea.nlib.ee vahendusel.

2007. aastast on digitaalkolleksioonide loetelu järjest täienenud. Üha olulisemaks on muutunud temaatiliste kollektsioonide loomine.

Käesoleval ajal toimub järgmiste kollektsioonide digiteerimine:

- aastani 1945 ilmunud **Eesti ajalehed**, kollektsiooni suurus on ~700 nimetust. Digiteeritud on ~90 nimetust, enamik päeva- ja maakonnalehtedest, mis moodustab kolmveerand kogumahust, samuti osa kohaliku tähtsusega väljaandeid;
- aastani 1941 ilmunud **Eesti kultuuriajakirjad**, kokku 126 nimetust (~137 000 lk.). 2009. a. seisuga on digiteeritud 19 nimetust (~37 000 lk.) ajaloo, keele ja kirjanduse ning üldkultuurilise sisuga ajakirju;

- aastani 1941 ilmunud **Eesti õigusajakirjad**, kokku 13 nimetust (~118 300 lk.). Neist on digiteeritud 4 nimetust (~19 500 lk.) seadusandlikke ja õiguslaseid ajakirju;
- **õiguskirjanduse** kollektiooni suurust pole määratletud. Digiteeritud on 11 väljaannet 1917-1920 ilmunud Eesti riikluse kujunemisega seotud õigusakte (projekt andmebaasi BIE bie.nlib.ee täiendamiseks täistekstidega) ning ~90 nimetust Tartu Ülikooli õppejõudude loengute konspekte;
- **ajaloolised kaardid ja linnaplaanid**, mis sisaldab peamiselt 19.-20. saj. koostatud Eesti ala kujutavaid ajaloolisi maakaarte ning Eesti linnade plaane, kokku on ~1100 kaarti ja plaani, millest on digiteeritud 300;
- **raamatuillustratsioonid** on Eesti kunstnike originaalidest koosnev raamatukujundust tutvustav kogu, kuhu kuulub ~9000 originaalillustratsiooni, millest on 1000 digiteeritud;
- **postkaardikogu** sisaldab Eesti vaateid kujutavaid ajaloolisi postkaarte 19. saj. teisest poolest Teise maailmasõjani. Kokku on ~8000 postkaarti, mis digiteeritakse projekti Europeana Travel raames 2 aasta jooksul (mai 2009 – mai 2011);
- **Eesti trükise punane raamat. I. 1535-1850** kollektiooni kuulub 413 eestikeelset väljaannet, millest RRis säilitatakse 105 nimetust 238 eksemplariga. Neist on mikrofilmitud 57 ja digiteeritud 42 nimetust. Koostöös Eesti Kirjandusmuuseumiga on alustatud kogudes säilitatavate ainueksemplaride mikrofilmimist ja digiteerimist.

4.1.3. Reprodutseerimine teenusena

Digitaalne reprodutseerimine toimub ka füüsiliste ja juriidiliste isikute tellimisel.

Digitaalseid kasutuskoopeid tehakse RRi kogudesse kuuluvatest trükistest ja mikrofilmidest *Autoriõiguse seaduses* sätestatud tingimustel.

Digitaalkoopiat tervikteosest (kaanest kaaneni), mille suhtes autoriõiguse kehtivuse tähtaeg on lõppenud, saab tellida teenuse EOD (*e-Books on Demand*) abil, mida RR pakub Euroopa raamatukogusid ühendava konsortsiumi “EOD võrgustik” kaudu. E-raamatut saab tellida e-kataloogis ESTER raamatukokku tulemata. Digitaalkoopiad, mis on varustatud täistekstotsinguga, arhiveeritakse pärast tellimuse täitmist digitaalarhiivis DIGAR digar.nlib.ee ja tehakse kättesaadavaks e-kataloogi ESTER vahendusel.

Probleemid

- Teavikute reprodutseerimine on ressursimahukas, sest töövoog koosneb mitmest operatsioonist, on logistiliselt keerukas ning sisaldab mahukat käsitööd;
- tööjõuressurss ja rahalised vahendid on piiratud ega vasta vajadustele;
- digitaalsete tagatiskoopiate valmistamiseks ja säilitamiseks puudub rahvusvaheline standard;
- kaamerate tehniline teenindus ei vasta vajadustele;
- reprodutseerimiseks valitud RRi eksemplarid ei ole sageli kompleksed või on halva kvaliteediga;
- digiteeritud teavikud ei ole kollektioonidena leitavad;
- kollektioonipõhiste digiteerimistöde korraldamiseks puudub Eestis regulaarselt toimiv koostöö mäluasutuste vahel;
- Eestis puuduvad kokkulepped audiovisuaalse kultuuripärandi digitaalse säilitamise korraldamiseks;
- pole välja töötatud konkreetseid meetodeid ega töövoogusid aviste digiteerimiseks ning elektrooniliste teavikute arhiveerimiseks;
- mikrofilmimine on kulukas ning seadmed vananenud.

Tegevus

- Kasutada täiendavate ressursside leidmiseks sihtotstarbelist projektipõhist rahastamist ja koostööprojekte;
- hankida täiendav aparatuur skännerite ja kaamerate parema tehnilise seadistuse, värvihalduse, eraldusteravuse ja moonutustevaba kujutise saamiseks ja koolitada kasutajaid;
- kasutada metaandmete ja digiteerimisoperatsioonide kvaliteedi kriteeriumite määramisel parimat rahvusvahelist praktikat;
- luua virtuaalne keskkond mäluasutustevahelise oskusteabe vahetamiseks digiteerimise ning digitaalse säilitamise korraldamise küsimustes;
- korraldada kollektsoonide kajastamine e-kataloogides;
- määratleda autorikaitse alt vabade raamatute kollektsoonid ja alustada nende digiteerimist;
- alustada arhiivkogusse kuuluvatel CD-ROMidel ning diskettidel oleva informatsiooni süstemaatilist teisendamist ja arhiveerimist;
- teostada katseprojektid, koostada juhendid, luua infrastruktuur ning koolitada personal audiovisuaalse kultuuripärandi pikaajalise säilitamise korraldamiseks RRis;
- jätkata läbirääkimisi koostööks Eesti Rahvusrhiivi ja Eesti Rahvusringhäälinguga auviste digitaalse säilitamise korraldamiseks;
- analüüsida digitaalsete tagatiskoopiate säilivusriske ning mikrofilmidel olevate tagatiskoopiate tegemise lõpetamise otstarbekust;
- digiteerida rahvusteavikuid lähtudes järgmistest prognoositavatest mahtudest:

Kollektsioon	Maht aastani 2013
kuni 1945. a. ilmunud Eesti ajalehed	~ 200 000 lk.
kuni 1941. a. ilmunud Eesti kultuuriajakirjad	~ 200 000 lk.
kuni 1941. a. ilmunud Eesti õigusajakirjad	~ 50 000 lk.
õiguskirjandus	~ 50 000 lk.
ajaloolised kaardid ja linnaplaanid	~ 130 kaarti
raamatuillustratsioonid	-
postkaardid	~ 8000 kaarti (mai 2009 – mai 2011)
Eesti trükise punane raamat. I, 1535-1850	371 nimetust
hävimisohus olevad teavikud ja ainueksemplarid	~ 400 000 lk.

5. DIGITAALNE ARHIVEERIMINE

Olukorra kirjeldus

Kultuuripärandi digiteerimise ja digitaalse säilitamise kavandamisel lähtub Rahvusraamatukogu *E-raamatukogu arengukavast aastaks 2007-2012* ja Kultuuriministeeriumi arengukavast *Digitaalne kultuuripärand 2007-2010*. RR on kujunenud Eesti raamatukogude digiteerimise kompetentsikeskuseks, kes töötab välja nõuded digiteeritud teavikute kvaliteedile ning standardid digiteeritud materjali esitlemiseks veebis ja arhiveerimiseks. Kompetentsikeskuse kaudu toimub digiteerimise ja digitaalse säilitamise ühistegevuse korraldamine järgmistes valdkondades:

- digiteerimistegevuste kaardistamine ja analüüs;
- kvaliteedinõuete väljatöötamine;
- digitaalse säilitamise nõuete kooskõlastamine;
- spetsialistide koolitus ja oskusteabe levitamine.

RRis on loodud digitaalse arhiivi DIGAR 1. versioon, mis on vastavuses 2004. aastal teostatud projekti ReUSE raames määratletud nõuetega digitaalsete objektide pikaajaliseks säilitamiseks. 2007. aasta lõpuks oli võimalik arhiveerida DIGARis trükieelseid faile, internetis avaldatud iseseisvaid võrguväljaandeid ja trükiväljaannete digitaalseid koopiaid (tagatiskoopiaid), juhul kui nad vastasid projektis ReUse määratletud komplekteerimis põhimõtetele.

Käesoleval ajal arhiveeritakse DIGARis ainestü failivormingutes PDF ja TIFF eesmärgiga tagada nende pikaajaline säilitamine ja kasutatavus.

Regulaarselt toimub andmete varundamine magnetlindidele ja väljaspool Rahvusraamatukogu asuvasse serverisse.

Probleemid

- Olemasolev arhiivitarkvara ei vasta vajadustele;
- arenduse ja haldamisega tegelev personal on väikesearvuline;
- arhiveerimissüsteemi töös esineb tõsiseid häireid, mis nõuavad serveri taaskäivitamist;
- RRI digiteerimisvõimsus ja mujalt tulevate failide hulk ületab arhiivi vastuvõtuvõimsuse, terabaidi jagu faile on arhiveerimata, s.t. kirjeldamata ja varundamata;
- süsteemi funktsionaalsus on puudulik; lisandunud on uut tüüpi materjali, mida ei ole võimalik arhiveerida olemasoleva sisestusliidese ja failitöötlemiskriptidega ning mille näitamiseks puudub mugav ja nüüdisaegne kasutajaliides;
- serveriruum ei vasta pikaajalise säilitamise arhiivi pidamise nõuetele;
- ei teostata süsteemset seiret arhiivifailide ja nende juurde kuuluvate metaandmete seisundi üle.

Tegevus

- Töötada välja DIGARi uue versiooni funktsionaalsusnõuded ja arhiveerimis meetodid vastavalt määratletud arhiveeritava ainestü valikule;
- töötada välja ja juurutada DIGARi arhiveerimisliideseid ning failitöötlemis- ja arhiivihaldamisprotseduure;

- regulaarselt jälgida arhiivis hoitavate failivormingute arhiivipüsivust ja säilitatavate failide terviklikkust;
- regulaarselt varundada DIGARis säilitatavad andmed nii RRis kui ka väljaspool;
- projekteerida ja ehitada uus serveriruum, mis vastab rahvusvahelistele (ISKE) turvalisusnõuetele;
- töötada välja kasutajasõbralikud liidesed otsinguks ja failide kuvamiseks;
- tagada arhiivi koostöövõime teiste infosüsteemidega nii RRI, ELNETi kui ka rahvusvahelisel tasemel;
- analüüsida personalivajadust ning tagada arhiivi haldamiseks piisava personali olemasolu.

Investeeringiskava aastani 2013

1. Tehnovõrkude renoveerimine ja ümberehitus

Projekti, tegevuse või hanke nimetus	Teostamisaeg	Maksumus (tuh. kr.)
Hoidlate, lugemissaalide ja konverentsisaali ventilatsiooni- ja kliimasüsteemi renoveerimine vastavalt projektile:	2011-2013	25 000
1. etapp	2011	5 500
2. etapp	2012	13 500
3. etapp	2013	6 000
Hoidlate gaasikustutussüsteemi üleviimine efektiivsemale automaatikale ja kustutusgaasile	2012	3 100
Uut tüüpi niisuti hankimine ja käivitamine renoveeritud hoidlates	2011	150
Saastatud teavikute isolaatori ehitus A-korpusesse koos eraldi ruumiga puhastustöödeks. Selleks ehitada hoidlasse 1023 eraldi ruum (kogupind 100 m ²) koos täiendava autonoomse ventilatsioonisüsteemiga	2011	180
Üldhoidla 1007 remont (oli kasutusel laoruumina ja võeti kasutusele põhikogu raamatute hoidmiseks 2007. a. sügisel)	2013	280
Hoidla 2010 sanitaarremont	2011	290
Hoidla 3015 remont	2012	230
ISKE turvalisusnõuetele vastava serveriruumi ~50 m ² ehitus	2010	700
Hoidla 1008 kasutuselevõtt reserv- ja varukogu jaoks, ruum tühjendada ja renoveerida	2013	280
Valgustite vahetamine (hoidla 1008) ja hoidlate varustamine väljapääsuteede avariivalgustusega	2011-2013	170
Konservaatorite tööruumide renoveerimine 93,3m ² D-korpuse viiendal korrusel	2011	220

2. Seadmete, inventari ja töövahendite hankimine

Projekti või hanke nimetus	Teostamisaeg	Maksumus (tuh. kr.)
Arhiivkogu graafikateavikute ja kaardiväljaannete sahtlikapid (12 tk., á 25 sahtlit)	2011-2013	1800
Külmkambri lisakapid fotodele, negatiividele ja teistele erivormingus kandjatele	2011	70
Riulid harulduste kogu suureformaadilistele teavikutele	2013	160
Riulid (sügavus 40 cm), kapid/kummutid arhiivihoidla 2010 esemekogule, joonistekapp (25 sahtlit) suureformaadilistele arhivaalidele	2011-2013	1600
Hoidlasse 4058 metallkapid (5 tk), mis vastaksid mittemuusikaliste helisalvestiste ja kombineeritud auviste hoiutingimustele	2010	80
Metallkapp hallituskahjustustega teavikute ajutiseks hoidmiseks	2011	20
Tulekindlad kapid inventariraamatutele ning isikuarhiivide arvestusdokumentidele ruumidesse 3146 ja 3058	2011	70
Metallkapid (3 tk) mikrovormidele	2010	50
Metallist sahtelkapid (2 tk) põhikogu kombineeritud teavikute lisadele	2013	140
Metallist raamatutoed	2012	100
Säilitusümbrised	2010-2013	600

3. Teavikute reprodutseerimise ja digitaalse säilitamise arendamine

Tegevuse või meetme nimetus	Teostamisaeg	Maksumus (tuh. kr.)
Eesti trükise punase raamatu kollektsiooni ja teiste vanade trükiste kollektsioonide digiteerimine ja säilitamine DIGARis	2009-2013	2000
DIGARi kasutajaliidese arendamine digiteeritud trükiste paremaks kättesaamiseks lugejaile	2009-2010	2500
DIGARis hoitavate failivormingute arhiivipüsivuse ja säilitatavate failide terviklikkuse jälgimine. Arhiveerimisliidese, failide töötlemis- ja arhiivi haldamisprotseduuride arendamine	2010-2011	3000
Tarkvara arendamine võrguväljaannete mugavamaks ja kiiremaks allalaadimiseks, kirjeldamiseks ja pikaajaliseks säilitamiseks	2011-2013	2000

4. Tegevuskulud aastate lõikes

	Aasta	Maksumus (tuh. kr.)
Tehnovõrkude renoveerimine ja ümberehitustööd	2010	700
	2011	6 400
	2012	16 890
	2013	6 610
Seadmete inventari ja töövahendite hankimine	2010	280
	2011	1410
	2012	1350
	2013	1650
Teavikute reprodutseerimise ja digitaalse säilitamise arendamine	2009	1650
	2010	3150
	2011	2500
	2012	1200
	2013	1000